

”Ne päihdemyönteisemmät nuoret” vai tulevaisuuden tekijät?

Ammattiin opiskelevien nuorten hyvinvoinnin kehystäminen sanomalehdissä ja nuorten kokemustarinoissa

Niina Meriläinen & Susi Nousiainen

Tapamme kehystää ilmiöitä viestinnässämme vaikuttaa tapaamme ymmärtää maailmaa. Eri toimijat, kuten aikuiset, toimittajat, viranomaiset, organisaatiot ja nuoret, kehystävät samoja asioita eri tavoin kytkeytyen heille suotuisiin todellisuuksiin. Tätä kutsutaan valikoivaksi kehystämiseksi. Se on aina valankäyttöä, joka perustuu kunkin toimijan arvoihin, uskomuksiin ja tavoitteisiin. Myös nuorten terveyden ja hyvinvoinnin teemoista luodaan ymmärrystä monen toimijan valikoivan kehystämisen kautta. Jo julkaistujen tutkimustulostemme (Meriläinen 2022; Meriläinen, Hiljanen & Rautiainen 2023) mukaan institutionaalisten toimijoiden tekemä kehystys saattaa erota nuorten omista ymmärryksistä. On tärkeää tarkastella, miten terveyttä ja hyvinvointia käsitellään eri areenoilla, esimerkiksi medikalisaatiopuheen ulkopuolella. *Kuljeksivat teinit: eriarvoisuuden tuottaminen ”amisnuoriin” liittyvässä kielenkäytössä ja laajemmin suomalaisessa yhteiskunnassa* -hankkeessa (2023–2025) väylä tähän on kanssatutkimus, jota tehdään nuorten

ja tutkijan kanssa yhdessä. Nuoret eivät ole tutkimuskohteita vaan aktiivisia tutkijoita ja tiedontuottajia.

Tutkimus toteutetaan yhdessä ammattiin opiskelevien nuorten kanssa eri puolilla Suomea. Jo saatu aineisto osoittaa, etteivät ammattiin opiskelevat nuoret jaa täysin yhteiskunnan eri areenoilta, kuten sanomalehdistä, löydettäviä kehyksiä itsestään (Meriläinen 2022, 2023; Meriläinen, Hiljanen & Rautiainen 2023). Nuoret ammattiin opiskelevat jopa kommentoivat, ettei ”perinteinen media” tiedä mitään ”amisnuorista”. Samalla nuoret kokivat sanoma- ja uutismedioissa uutisoidujen kehysten siirtyvän aikuisille faktatietona. Näin kehystäminen siirtyy määrittämään kuvaamme todellisuudesta ja voi vaikuttaa esimerkiksi siihen, kuinka aikuiset kohtelevat nuoria.

Jo julkaistun tutkimuksen ja kerätyn aineiston valossa osalla kanssatutkijoista oli myös paljon positiivista sanomista eri medioista. He kokivat medioiden, kuten sanomalehtien, tekemän ”arvokasta työtä”, kun ne nostivat esille nuorille tärkeitä teemoja

liittyen terveyteen, elintapoihin ja hyvinvointiin. Nuoret saattoivat sanoa avoimesti, että kehukset nuorista ja ammattiin opiskelevista ovat totta. Kuitenkin ristiriidan kokemukset sanomalehtien ja nuorten itsensä tekemän kehystämisen välillä ovat merkittäviä.

Sanomalehdet ”amisnuorten” kehystäjänä

Sanomalehdissä ammattiin opiskelevia ja lukiolaisia vertaillaan toisiinsa. Vertailuasetelmassa kaikki ammattiin opiskelevat nuoret kehystetään yhdeksi kokonaisuudeksi ja heistä muodostuu arkkityyppi (Meriläinen, Hiljanen & Rautiainen 2023). Näin syntyy syys-seuraussuhteinen todellisuus, jossa ammattiin opiskelevat näyttäytyvät homogeenisenä ryhmänä, jolla on huonompana pidetyt elämäntavat ja terveys kuin lukiolaisilla. Meriläisen, Hiljasen ja Rautiaisen tutkimuksessa (2023) oli mukana yhdeksän sanomalehteä eri puolilta Suomea, ja niistä kootut 4513 artikkelia vuosilta 2010–2020. Sisällönanalyysin perusteella sanomalehtien julkaisuista löytyy kaksi keskeistä kehystä liittyen ammattiin opiskelevien nuorten terveyteen ja hyvinvointiin:

1. Päihteiden käyttö ja huonot elämäntavat
2. Kiusaaminen, häirintä ja väkivalta

Useat sanomalehdet kehystivät ”amisnuoret” päihdemyönteisiksi ja elämäntavoiltaan huonommiksi kuin lukiolaiset, esimerkiksi nostamalla esiin heidän tupakointiaan, huumeemyönteisyyttään ja runsasta alkoholinkäyttöään, ja vertaamalla sitä lukiolaisiin. Lisäksi ammattiin opiskeleviin liitettiin oletamus, että rikollisuus on suurempaa ”alemman koulutustason” ihmisillä. Sanomalehdissä esiin nousivat myös laajasti terveyteen ja hyvinvointiin vaikuttavat seikat kuten (seksuaal-

linen) häirintä, uhkailu ja väkivalta. Erään julkaisun väitettä siitä, että ammattiin opiskelevilla oli puutteita seksuaalikasvatuksessa, perusteltiin tuoreella väitöskirjatutkimuksella. Myös uutisia yksittäisistä tappeluista ja puukotuksista, joissa ammattiin opiskelevia oli tekijöinä ja uhreina, esiintyi lehdissä. Pahan tekijät kehystettiin syrjäytyneiksi ja hiljaisiksi, mutta syitä ei käsitelty.

Toinen merkittävä sanomalehtiaineistosta nouseva kehys liittyen ammattiin opiskelevien nuorten terveyteen oli kiusaaminen, häirintä ja väkivalta. Julkaisuissa vaadittiin lisää resursseja vastaamaan kasvavan pahoinvoinnin tarpeeseen, ja niistä välittyi huoli pahoinvoinnin yleistymisestä kouluissa. Nuorten ääni kuului teksteissä haastattelujen kautta. Useissa ammatillisesta koulutuksesta kertovissa julkaisuissa oli mukana myös työelämä- ja harrastuskytkös, joka liitettiin hyvinvointiin. Sanomalehdissä nostettiin esiin myös väkivallan sukupuolittunutta ja sukupuolittavaa luonnetta: esimerkiksi se, kuinka lähes puolet työistä oli kokenut häirintää ammatillisissa oppilaitoksissa. Kiusaamista, häirintää ja väkivaltaa tapahtui kasvokkain ja digitaalisessa maailmassa.

”Amisnuoret” itsensä kehystäjänä

Nuorten kanssa tehdystä laadullisesta tutkimusaineistosta löytyi useita kehkyksiä liittyen elintapoihin, terveyteen ja hyvinvointiin. Materiaali sisälsi nuorten tekemiä esseitä, kirjallisia vastauksia ja tutkijoiden keräämiä muistiinpanoja keskusteluista, jotka kestivät 15 minuutista kahteen tuntiin. Kanssatutkijat kertoivat nuorten pahoinvoinnin johtuvan monista asioista, mutta kokivat, etteivät aikuiset aina halunneet selvittää näitä laajoja kokonaisuuksia. He kokivat, että medioiden kuvaus nuorten ongelmista ”menee vähän ylitte” tai että ne ovat ”alentavia” ja ”halventavia”. Moni

nuori kanssatutkija koki, että mediat vaativat nuorilta, etenkin ammattiin opiskelevilta, täydellisyyttä: oli kyse käytöksestä, elintavoista, työnsaannista, ulkonäöstä, ilmaisusta tai muusta olemisesta tässä maailmassa. Nämä mahdolliset vaatimukset on nuorten mukaan tehty, jotta aikuiset voivat todeta, että ammattiin opiskelevat eivät täytä niitä, eli ovat todellakin heikompia verrattuna lukiolaisiin.

Suurin osa kanssatutkijoista sanoi, että mielenterveysongelmat, kotiolot, yhteiskunnassa tapahtuvat moninaiset asiat ja hoitoon pääsyn vaikeudet olivat suurimmat syyt pahoinvointiin Suomessa. Niihin oli vaikeaa saada apua välinpitämättömyyden, pitkien hoitajonon ja kalliiden palvelumaksujen takia. Ratkaisuksi he ehdottivat aikuisilta suurempaa välittämistä, yhteiskunnan arvojen uudelleen järjestämistä, matalan kynnyksen terveydenhuollon palveluiden lisäämistä ja palvelumaksujen alentamista. Lisäksi osa nuorista oli sitä mieltä, vähemmistöihin kuuluvat, köyhät ja laitoksessa asuvat nuoret haluttiin unohtaa kokonaan. Tässä aineistossa nousivat esiin vähemmistöihin kuuluvista nuorista erityisesti transsukupuoliset ja sukupuolettomat kanssatutkijat, jotka kertoivat kohdanneensa halveksuntaa ja kiusaamista. He pohtivat Suomen translakia ja vihamielisiä sosiaalisen median ja poliittisia vaikuttajia.

Päihteiden käyttöä ei kielletty, ja osa (myös alaikäisistä) kanssatutkijoista kertoi käyttävänsä päihteitä. He halusivat painottaa, ettei tämä ollut ammattiin opiskelevien ongelma, vaan myös lukiolaiset tekevät samaa. Heidän mielestään terveyskyselyt eivät kertoneet koko totuutta nuorista ja päihteistä.

Kiusaaminen, seksuaalinen häirintä, ahdistelu, alastonkuvien saaminen ja raiskausten uhka olivat arkipäivää sekä fyysisissä että digitaalisissa ympäristöissä useille nuorille koulussa, luokkahuoneissa, harrastuksissa, vapaa-ajalla, internetissä, somessa ja kotona. Tämä koettiin yhtäältä häpeälliseksi (teki-

jälle) ja toisaalta lamauttavaksi (kokijalle). Kiusaaminen, häirintä ja ahdistelu liitettiin useisiin terveys- ja hyvinvoinnin ongelmiin, kuten jaksamiseen, itseinhon ja opintojen kesken jättämiseen.

Sekä nuoret kanssatutkijat että sanomalehdet nostivat esiin seksuaalisen häirinnän. Vaikka osa nuorista puhui seksuaalisuudesta positiivisena osana elämää, sitä käytettiin paljon kiusaamisen välineenä. Nuorten kuvaama seksuaalinen väkivalta sisälsi koskettelemista, päällekkäymistä, huutamista, sanomista sekä kuvien ja viestien lähettämistä. Kuvilla myös kiristettiin toisia. Naispuolisten nuorten leimautuminen ”huoraksi” oli todellista, teki niin tai näin. Tutkimuksemme mukaan seksuaalinen häirintä oli arkipäivää nuorille somessa ja sen ulkopuolella. Se linkittyi useisiin terveys- ja hyvinvoinnin ongelmiin, kuten jaksamiseen, itseinhon ja opintoihin sekä vapaa-aikaan. Ajoittain somessa esitetyt uhkaukset siirtyivät tekoina fyysisiin ympäristöihin: tulevassa tutkimuksessa on tärkeää huomioida, kuinka nämä maailmat eivät ole erillisiä vaan yhteen linkittyvä jatkumo. Osa nuorista kertoi, että nimenomaan ammatillisissa oppilaitoksissa sai olla rauhassa. Kanssatutkijat pohtivat, miten seksuaalisen ahdistelun ja häirinnän sekä hiljentämisen saisi loppumaan. Osan mielestä sitä ei saa loppumaan, osa taas koki muutoksen tapahtuvan asenteita muuttamalla.

Seksuaalinen väkivalta oli sukupuolittunutta ja sukupuolittavaa: nuoret eivät uskoneet, että asialle voisi tehdä mitään, sillä pojat ja miehet eivät lopettaisi huutelua ja seksuaalissävyytteisten kuvien lähettämistä ja pyytelyä. Jatkotutkimuksen kannalta voi olla tärkeää kääntää huomio maskuliinisuuden ja miehenä olemisen kulttuureihin: esimerkiksi kysyä pojilta ja miehiltä, miten he suhtautuvat aiheeseen, ja ottaa mukaan laajemmin muunsukupuolisia ja sukupuolettomia kanssatutkijoita.

Sosiaalinen media oli osallisuuden ja vapauden paikka ja väline. Samalla kun somen nähtiin sisältävän paljon hyvää, se koettiin myös hyväksikäytön, kiusaamisen, seksuaalisen häirinnän ja pahanolon paikkana. Suoran häirinnän lisäksi somen koettiin aiheuttavan syömishäiriöitä ja ulkonäköpaineita, jotka vaikuttivat häirinnän ja mielenterveysongelmien arkipäiväistymiseen myös somen ulkopuolella. Ahdisteluun ja laajemmin hiljentämiseen liittyviä ”erilaisuuden lokeroita” oli erilaisia.

Osa nuorista puhui yksinäisyydestään, kehonkuvastaan ja itsensä hyväksymisestä tai sen vaikeudesta tai koki ulkopuolisuutta laajemmin koko suomalaisesta yhteiskunnasta. Nämä kansatutkijat tulivat kouluun ja olivat ihmisten seurassa, mutta kokivat jatkuvaa yksinäisyyttä. Kansatutkijat kokivat masentumisen liittyvän haluttomuuteen tehdä mitään, pelkoon omasta turvallisuudesta ja oikeudesta omaan kehoon. Jaksamisen ongelmat eivät johtuneet siitä, että he olivat ammattiin opiskelevia vaan siitä, että heillä oli erilaisia sairauksia, jolloin kouluun ei voinut mennä.

Nuorilla oli myös monia onnellisuuden lähteitä, joista he saivat apua ja tukea hyvinvointiin ja terveysongelmiin. Osalla nuorista ”kaikki meni hyvin” joko heidän itsemäärityksensä tai normien mukaisesti. Terveyttä ylläpitävinä tekijöinä mainittiin yhteisöllisyys ja ystävyys digitaalisissa ja fyysisissä ympäristöissä, liikunta, perhe, osallistuminen ja vaikuttaminen, musiikin kuuntelu ja luonnossa oleskelu. Nuoret halusivat esimerkiksi nähdä paljon kasveja ja hengittää puhdasta ilmaa sekä kuunnella ”veden liplatusta rannan äärellä.”

Kohti moninaisempia kehyksiä

Jo tehdyn tutkimuksemme ja aineistomme perusteella pahoinvoinnin riskitekijät eivät

liittyneet ammattiin opiskeluun vaan nuoruuteen kasvuvaiheena. Monen kohdalla ne liittyivät myös siihen, että nuori kuului vähemmistöön, näytti fyysisesti erilaiselta kuin muut tai oli aatemaailmaltaan erilainen kuin ympärillä olevat nuoret. Vähemmistökokemukset nimettiin erityiseksi riskitekijäksi useiden nuorten toimesta. Esimerkiksi transnuoret kertoivat kiusaamisen ja väkivallan yhdistyvän kehonkuvan ongelmiin, jolloin kokemukset kuulluksi tulemisesta, transhoidon epäämisestä alle 18-vuotiailta ja dysforiaa aiheuttavassa kehossa elämisestä vaikuttavat lamaanuttavasti myös opiskeluun. Näiden kasautuminen vaikutti koulunkäyntiin ja kykyyn ajatella tulevaisuutta. Toisaalta kehonkuvan positiivisia malleja löydettiin monenlaisista ympäristöistä, kuten ystäviltä, somesta ja tv-ohjelmista sekä viihteen kautta. On tärkeää huomata, ettei oppilaitos ole ainoa sosiaalinen ympäristö nuorten elämässä, mutta sen turvallisuudella ja yhdenvertaisuudella voi olla suuri vaikutus nuoren elämään sen kaikilla alueilla – toki myös opiskeluterveyden alueella.

Nuorten pahoinvointi johtui monista tekijöistä, eivätkä aikuiset halunneet nuorten mukaan tarpeeksi selvittää näitä laajoja kokonaisuuksia. Tämä yksin jäämisen kokemus voi olla toinen puoli siitä keskustelusta, jota sanomalehtiaineistossa käytiin oppilaitosten resursseista. Ratkaisuksi hyvinvoinnin ongelmiin nuoret kansatutkijat kuuluttivat aikuisilta suurempaa välittämistä ja ammattiin opiskelevien nuorten jatko-opintoihin kannustamista sekä yhteiskunnan arvojen uudelleen järjestämistä. He pitivät tärkeinä matalan kynnyksen terveydenhuollon palveluiden lisäämistä ja palvelumaksujen alentamista. Voidaan ajatella, että medioiden esittämät kehykset ja nuorten tarpeet parantaa nuorten hyvinvointia ja nostaa esiin ongelmakohtia eivät sinänsä olleet ristiriidassa. Kehystämiseen liittyvä haaste syntyi siitä, että nuorten moni-

puolisesta elämästä vain nuo ongelmakohdat tuntuivat usein nousevan uutiskynnyksen yli. Ongelmiin liittyvä kehystäminen oli ylipainottunut ammattiin opiskeleviin nuoriin liittyvässä puheessa, ja sitä kautta se vaikutti yleiseen käsitykseen heistä.

Kanssatutkijat vierastivat sanomalehdistä kumpuavaa vastakkainasettelua ammattiin opiskelevien ja lukiolaisten välillä. On yhteiskunnallisesti tärkeää laajentaa kapeaa kehystä ammattiin opiskelevista nuorista niin tutkijoiden ja median kuin muidenkin puheenvuorojen kautta. Tässä tutkimuksessa esiin nousseet kanssatutkijoiden kehukset kietoutuvat yhteen. On tärkeää huomioida, kuinka ammattiin opiskelevien nuorten kehystäminen mediassa ja muissa aikuisten puheenvuoroissa vaikuttaa tapaan käsittää heidät yhtenevänä ryhmänä. Erityisesti arvottavassa vertailussa suhteessa lukiolaisiin on toiseuttava valta-asetelma, joka voi siirtyä edelleen laajempaan yhteiskunnalliseen vastakkainasetteluun. Peräänkuulutamme erityisesti aikuisilta moninaisempia puheenvuoroja ammattiin opiskelevista ja valmentavissa opinnoissa olevista nuorista: sekä rehellistä puhetta ongelmista ja hyvinvoinnin haasteista että nyt näkymättömiin jäävien elämän osaluoiden esiin tuomista.

Rahoitus

Niina Meriläisen osalta tutkimus on rahoitettu Helsingin Sanomain Säätiön henkilökohtaisella apurahalla (*BOOMERIT! Meidän äänemme kuuluviin ja näkyviin – JÄLKES*-kanssatutkimushanke, 2021–2023) ja Koneen Säätiön tutkimushankerahoituksella (*Kuljeksivat teinit: eriarvoisuuden tuottaminen ”amisnuoriin” liittyvässä kielenkäytössä ja laajemmin suomalaisessa yhteiskunnassa* -tutkimushanke, 2023–2025).

Susi Nousiaisen osalta tutkimus on rahoitettu Koneen Säätiön tutkimushankera-

hoituksella (*Kuljeksivat teinit: eriarvoisuuden tuottaminen ”amisnuoriin” liittyvässä kielenkäytössä ja laajemmin suomalaisessa yhteiskunnassa* -tutkimushanke, 2022–2025).

Lähteet

- Meriläinen, Niina (2023) “Information operations do not worry me” – The Role of Credible Information on Digital Platforms. *Journal of Information Warfare* 22 (4), 93–112.
- Meriläinen, Niina, Hiljanen, Mikko & Rautainen, Matti (2023) Archetypes of youth as vectors in power relations – From praises to information operations. *Frontiers in Political Science* 5, 1228838.
- Meriläinen, Niina (2022) “The Problems of the drifting young people” – first look of framing of vocational school students in Finnish media. *On the Horizon* 30 (2), 57–81.